

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celipoli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in oskerbuje razpošiljanje založništvo.

List 22.

V Ljubljani, 15. novembra 1874.

Tečaj XV.

Nekaj iz naravoslovja.

(Dalje.)

Učinki težnosti in deržanje teles do nje (težnosti).

Pad teles. Ako se odtegne telesu njegova podlaga, n. p. kamnu, ki je v roki, pada na tla, težnost zemlje ga privabi. Ta pad je navpičen, t. j. naj krajši pot do zemlje. To navpično mer nam pokaže plajba, vervica, na kateri visi svinčena krogla. Te plajbe se poslužujejo tudi stavitelji, ki hočejo najti navpično mer.

Padajoče telo se premika z rastočo hitrostjo in sicer v tem razmerji, kakor so neravne številke. Ako n. p. telo pada v 1. sekundi 1. 5 m., pada v 2. sek. 3. 5 m., v 3. sek. 5. 5 m. i. t. n. Hitrost padanja kacega telesa zadržuje zrakovi upor in tem bolj, čim večja je ploskev, katero mora spodrivati. V brezračnem prostoru vsa telesa enako hitro padajo, pero tako hitro, kakor svinčena krogla.

Utež teles. Pritisek, kateri učini telo na svojo podlago, ki ga zadržuje v padanji, imenuje se njegova teža (utež). Teža enako sestavljenih teles tem bolj raste, čim večja so. Od dveh razno sestavljenih teles je tisto težje, katero je gostejše. Svinčena krogla n. p. je težja, kakor ravno tako velika iz lesa.

Težnost trdnih teles. Vsako trdno telo ima težišče, okoli katerega so vsi njegovi deli v ravnotežji, t. j. od katerega je telo na vse strani enako težko. To mesto ali ta točka se imenuje težišče. Dokler je težišče navpično nad ploskvino podlago, ki jo podpira, ne more

padati telo. Tem večja je podpiralna ploskev kacega telesa in tem bližej nje (podlagi) je težišče, čim stanovitnejše je telo.

Gibanje terdnih teles. Mirno telo ostaja toliko časa na miru, dokler ga druga sila ne goni. Premaknjeno telo ostaja toliko časa v svojem gibanju, v svoji meri in hitrosti nespremenjeno, dokler mu tega ne ubrani kaka sila ali upor. Krogla, ki je na kaki ploskvi, začne se gibati, kedar jo v tir spravimo; giblje se toliko časa, dokler ji tega ne ubrani dergnjenje po ploskvi, ali pa tudi kak drugi upor. — Ako je podlaga kacega telesa vodoravna ravnina, tako nosi ravnina vso težo telesa; da se premakne, je manj sile treba, kakor bi se potrebovalo, da ga premaknemo na vzdigajoči ravnini (na vkreber). Čim bolj sterma je ravnina, tem večji del telesne teže ali težne sile je treba preobladati. Večji del težne sile pritiska na vzdol, in se mora zmagati tedaj, kedar hočemo telo kvišku spraviti. Več moči tedaj potrebujemo za to, da nesemo težo po stopnicah, kakor če jo nesemo na ravnini. Tudi nas hoja na visočino bolj utruja, kakor pa po ravnini. Ako se pa telo taká, ali kedar derči po viseči ravnini na vzdol, je pa njegovo gibanje tem hitrejši in silnejši, čim daljši je njegova pot in čim bolj ravnina visi. Na viseči ravnini tukaj težna sila ne pritiska več v pravem kotu na njegovo (telesno) podlago, ampak je razdeljena na dve sili, ena pritiska na ravnino, druga pa telo na vzdol žene. Čim bolj viseča je ravnina, tem bolj druga sila preoblada nad prvo, tem hitreje se telo taká navzdol po ravnini.

Kedar se pri gibanju dve ploskvi dotikujete, nareja se dergnjenje. Dergnjenje je tem močnejše in se tedaj tem bolje upira gibanju, čim manj ravni ste ploskvi. Ako se te neravnine zagladijo ali namažejo in tako nekoliko uravnajo, zmanjša se s tem dergnjenje. To se zgodi, ako os pri vozu ali sploh kolesa namažemo.

Nihalo. Kedar se telo obesi tako, da je njegovo težišče navpično pod obešovalno točko, mirno je. Ako pa telo premaknemo iz te navpične méri in ga potem spustimo, tako pada vsled svoje teže z čedaljo večjo hitrostjo do navpične meri, in od tod se vzdiguje vsled svoje stanovitnosti na nasprotni strani kvišku dotlej, dokler ga trajajoča (lastna) teža ne prisili, da mirno ostane in se zopet nazaj verne. To nihanje v polkrogu traja toliko časa, dokler ga ne upokoji trenje na obesišču (kjer je telo obešeno) in zračni upor. Telo tako viseče in kolebajoče se imenuje nihalo ali kolebalo. Naj bolj enostavno nihalo je nitno nihalo, pri katerem visi na spodnjem koncu na niti ali vervici precej težka stvar v podobi krogle ali leče. Nihalovo gibanje se imenuje kolebanje. Posamezno kolebanja enega in istega nihala traja enako dolgo časa. Čas kolebanja raste s kvadratnom nihalove dolgosti. Nihala štirikrat tako dolga, kolebajo dvakrat kasneje, od nihalov enotere dolgosti. Kako naj gre ura, dá se določiti po nihalu. Ako ima iti kasneje, mora se nihalo

primerno podaljšati, ako pa hitreje, mora se pa nihalo temu primerno okrajšati.

Vód (Hebel). Da se teža kacega telesa uravna, poslužujemo se vóda. Vod je nepregibnjen drog, ki je podpert na enem mestu in se more zaverteti okoli njega. Terdni, nepremaknjeni kraj se imenuje podporišče, pokojišče ali vertišče. Na vodu pritiska dvoje sil, ki ga skuša zaverteti na nasprotno mer. Ena teh sil se imenuje breme, druga pa je sila. Točki, kjer pritiskate breme in sila na vód, imenujete se njegovo prijemališče. Vodov del od njegovega podporišča do prejemališča bremena ali sile se imenuje ena vodova rama. Vodovi so dvo- ali enoramni. Dvoramni vodovi so enakoramni in raznoramni. Enoramni vod je n. pr. dleto; dvo in enakoramni je ravnačoča tehtnica (Gleichwage); dvo in raznoramen vod pa je sesalkino gonilo, prečnica i. dr.

Enoramni vod se posebno rabi, da se teža kacega bremena pretehta, in potem je enakoramna tehtnica. Neenakoramni vod se rabi kot tehtnica, pa tudi v zljajšanje pri mehaničnih delih, n. pr. kakti navor (Hebebaum), veržel (Brecheisen), lopata, klešče, škarje, kljuka pri durih, sesalkino gonilo. Enoramni vod se tudi, enako dvoramnemu, rabi kakti slamoreznik, ključ, sveder, vijak i. t. d.

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XXII.

L. 1864 je oglasil se Hicinger tudi v „Učiteljskem Tovaršu“ št. 15: Naj starje ljudske šole na Kranjskem, in št. 16: O starih kranjskih šolah še nekaj. — L. 1865 pa prinese postojnske glavne šole poročilo sestavek, kteremu je pisatelj sam njen okrajni ogleda g. Peter Hicinger, slavni zgodovinar naš, pravijo Novice l. 33. „Pivka“ je temu spisu naslov, kteri s kratko besedo pové, kaj da obdeluje učeni pisatelj. V njem bereš: „kteremu kraju pravimo Pivka, in zakaj, — njeno zemljepisno lego, njeno višavo nad morjem, hribe in vrhove, jame, vodé in jezera. Opisuje nam tudi ozračje, in zemljo ozir rodovitnosti; dalje Pivki določuje nekdanje stanovinke, ob kratkem sega v politično in cerkveno zgodovino, pripoveduje sedanjo razdelitev ter konečno o lastnijah in obnašanji pivškega ljudstva govori, na kratko sicer, toda Pivčanje, nikar ne prezirajte teh opominov! V sklepu našteva šole z letnicami njih začetka.“

V „Mitth. d. hist. Vereins“ l. 1864 je pisal: Beiträge zur Geschichte der Reformation in Krain; Regesten über Freudenthal, über die Venetianerkriege 1508 bis 1514; Ueber die Lage einiger Städte der Römerzeit; Die militärischen Verhältnisse Krains zur Römerzeit; Die Peutingersche Tafel oder die Geographie des Ptolomaeus in Bezug auf Krain; Ueber das Unterrichtswesen Krains im Mittelalter. — L. 1865: Mittelalterlicher Handel zwischen Krain und Venedig; Nachbemerkungen zur Berichtigung einiger Punkte in Primus Trubers Leben; Neue Funde von Römersteinen in Krain; Nachträge zur 500jährigen Gründungsfeier von Neustadtl oder Rudolfswerth; Auszug aus dem Schriftenregister der Stadt Stein; Statistisches aus Krain vom 18. Jahrhundert; Zur Reihenfolge der Landeshauptleute, Landesverweser u. Verordneten des Landes Krain, der Stadtrichter u. Bürgermeister v. Laibach; Ueber gothische Kirchenbauten in Krain, namentlich über die Kirche in Zirkniz; Die Wichtigkeit der Geologie für die Geschichtsforschung Krains itd. — V „Blätter aus Krain“ l. 1864: Zur Geschichte v. Adelsberg u. dessen Grotten Nro. 1—6; Ueber den geschichtlichen Zusammenhang des Marktes Neumarkt u. der Ortschaft Ferlach in Kärnten. — L. 1865: Blick in die Urgeschichte Krains Nro. 47. — V „Triglav“ I, 1865: Zur Frage über das Idrianer Bergwerk Nro. 39; Correspondenzen aus Adelsberg Nro. 13, 21 itd. —

V Danico je l. 1864 spisal: Stare fare na Primorskem št. 22 in 23, kjer v začetku opominja, da „Imenik ali katalog ljubljanske škofije ima v tem zgodovinskem oziru posebno popolnost, in torej predstvo skorej pred vsimi enakimi zapisniki, ker na koncu pri vsaki fari naj staršo letnico, in sem ter tje še kako drugo bolj tehtno reč na znanje daje, kolikor je bilo to doslej mogoče zaslediti. Pervi taki zaznamki so bili l. 1831 vzeti iz pripoved Valvazorjevih, dalje pa iz naznanil dotičnih cerkvenih predstojnikov, ki so bile pa večidel posnete le iz kerstnih bukev“. Po listinah iz raznih arhivov itd. je bolj popolnoma izveršil ga ravno Hicinger za l. 1834; le čudno je, pravi v omenjenem popisu, da končnega imenika kranjskih fará marsikdo dosti ne pogleda, in nekteri predstojnik še za svojo faro ne vé, koliko njeno starost pričuje imenik, vsaj — tudi zgodovinska vednost ima svojo vrednost! — Tako je vsled sporočila ljubljanske realke o fari ribniški popisal v l. 24 še „Nektere stare fare na Krajskem“ res po najboljših virnikih zgodovinskih. — V Danici l. 1865 št. 3—17 nahaja se prav znamenit spis njegov: Beseda o kerstnih imenih, ki marsikaj dobro pojasnuje, pa se še vedno le premalo spolnuje. — „Ker se tistim, ki se keršujejo, ime priklada kakor takim, ki se imajo v Božje otroke v Kristusu preroditi, in v njegovo vojaštvo zapisati: tedaj naj skerbi duhovni pastir, da se ne prikladajo imena napčne, izmišljene, smešne po

praznem neverstvu ali po hudobnem človeštvu posnete, ampak imena svetnikov, da se verniki po njihovih zgledih k pobožnemu življenju spodbujajo, in po njihovih prošnjah si brambo dobivajo“ — tako sedanja cerkveno postavo zastran kerstnih imen naznanuje rimski ritual, in Hitzinger nato iz onega pristavka kaže nekatere posebne vodila, da na pr. za moške se najbolj primerjajo imena svetnikov, in za ženske imena svetnic; da se pomni dan ali god kerstnega priporočnika ali patrona; bolj prav je, med raznimi izbirati imena svetnikov, katerih življenje je bolj znano, in se tedaj lože daje v posnemanje; po rimskem martirologiji in koledarji, ne pa po evangeljskih ali protestanških koledarjih, kar dela zmešnjavo, in naj taci godov nekteri sledijo tukaj po svojem pravem imenu in pomenu, ker se nekatere rabijo vzlasti po višjih bolj plemenitih stanovih, in „tako bi se dalo še o marsikterem imenu govoriti, pravi v tem — menda poslednjem svojem sostavku v Zg. Danici — Hitzinger, ktereга ljudje posnemajo po katerem koledarji si bodi, če tudi ni katoliški, ali po kateri drugi osebi si bodi, če ravno ga tista sama zase ni s premislikom izbrala. Prav bi bilo, da bi obširniši katoliški koledarji se bolj ozirali na cerkvene izvirne spričevanja, in da bi popisovavci življenja svetnikov pred drugimi se deržali na tiste svetnike in svetnice, katerih imena se rade rabijo za kerstne imena.“

V Novice l. 1864 je sporočal časih s Pivke, na pr. l. 29, da šola postojnska polagoma napreduje in je letos namesti navadne razredbe dala na svetlo v slovenskem jeziku letno sporočilo, v katerem za vvod stoji kratka zgodovina postojnske šole, kjer se izreka tudi želja po kaki realni gimnaziji za Notranjsko. Ko deček doverši navadno ljudsko šolo, se lahko še ne razloči, za kakošen stan je bolj pripraven in namenjen; sama realka ga precej odpelja duhovstvu, pravoslovju ali zdravilstvu, sama gimnazija ga nasprot pa odvzame kmetijstvu, obertnji ali tergovstvu. Realna gimnazija pa najbolj zadostuje potrebam mladine, ki se želi kaj več izobraziti itd. — Da je segal Hicinger v vsakere preiskovanja, spričuje spis l. 10—13 v Nov. 1865: Stare stavbe na kolih, kjer v začetku piše na pr.: Toliko besedi je današnji dan po mnogih časnikih zastran pohištev, ki jih je starodavno človeštvo imelo na vodi, to je, zastran starih stavb na kolih (Pfahlbauten), da je potreba, da tudi Novice svojim bravcem povedo kaj o njih. Zanimiva je ta reč. Sledeča razlaga se ozira večidel na to, kar je znani dunajski zemljoslovec dr. Hochstetter pisal o stavbah na kolih itd. — „Ni dolgo, kar je Slovenec željo in prošnjo izrekel, naj kdo naših zgodovinarjev notranje avstrijsko skupino temeljito prerešeta. Novice donašajo zdaj ta-le sestavek: Hvala!“ — Tako naznanja vredništvo spis iz roke Hicingerjeve: O zgodovini slovenske zemlje, ki ga je po Novicah istega leta št. 30 ponatisnil Slovenec v Celovcu l. 58, Besednik itd., ki je res

znanstven in kaže, da glas o zvezi notranje avstrijskih dežel ni tako nov in da je vreden resnega prevdarka. — L. 31 je se vé da spet njegov spis: O povestnici dežele kranjske, kjer spregovorivši o društvu zgodovinskem, kako bi se moglo preravnati, pové svojo misel o jeziku, o nasvetovani knjigi, o njenem pisatelju ter o težavah za kranjskega zgodovinarja, koliko še manjka tvarine, in koliko ta reč potrebuje še preiskovanja. — Z ozirom na spis P. Ladislava v sporočilu novomeške gimnazije o sv. Hieronimu se je l. 34 oglašil Hicinger, ter odgovoril na vprašanje: Hieronim, čegav je? — da ne po rodu, temuč po zemlji in znanji jezika je sv. Hieronim naš; ravno tako si ga svojiti zamorejo Hrovatje. — L. 37 in 38 je dal obširno sporočilo „Iz zbora avstrijskega gozdnega društva“ v Postojni o Notranjskem, in v posebnem dopisu povdarja, kolika potreba je Notranjcem poleg pridnega dela in boljšega gospodarjenja tudi napravljati poštene ceste.

Kakor je znanstven sestavek o zgodovini slovenske zemlje, tako umetno dovršen je tudi v Novicah 1866 l. 13—15 spis: Trst in njegovo obmestje. Zgodovinska črtica, spisal P. H. — Povod mu je povedan koj v prvih versticah: „V Trstu in njegovi okolici je v poslednjem času bolj živo vprašanje in poganjanje za prave razmere med italijanskim in slovenskim narodom; ne bo tedaj napačno, iz zgodovine nekoliko pojasniti pravice vsaktere strani“. — L. 20 razlaga ob kratkem Nektera ljudska imena na Notranjskem in Primorskem, vzlasti o Čičih, Brkinih, in z ozirom na J. Bilčev spis o nekterih imenih Notranjcev in Istrijanov v l. 23 je berž l. 24 oglašil se spet „O nekterih notranjskih ljudskih imenih“. — Ker je za naslednje leto sestavljal Matici del koledarski, posebej zvezdoznanski, utegne njegov biti še tudi v Novicah 1867 l. 15 s. čerko H. podpisani sestavek: Nove najdbe v solncu — menda poslednji, kajti l. 36 naznanja že na slovstvenem polji tolikanj marljivega delavca preneglo smert.

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega slišiš, koristnega skusiš, zapiši! — Po tej poti otmeš marsikaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominek po prislovi latiniki: „*Litera scripta manet*“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Današnji popoldan (18. dan septembra) obiskal sem tudi slovečo sličino galerijo v zgornjem Belvederu. Akoravno ima grof Harrach-ova zbirka, katero sem ogledal 15. sept., mnogo sprelepkih izdelkov, vendar

Belvederski še senca ni. Tù še le se vidijo lepотиje, pri katerih ogledovanji se človek res kar zamakne. Zelo vsa prekrasna zgornje-Belvederska palača (32 sob in 2 kabineta) shranjuje slikarske umotvore najslavnejših umetnikov (nad 50) vseh časov in vseh omikanih narodov; — zmed slik, katere imajo vse široke pozlačene okvire, so nekatere tako velike, da segajo skoraj od tal do stropa. Od časov cesarja Maks-a I., ki je bil pričetnik te galerije, noter do naših dni nabirajo in skupujejo se najboljši slikarski izdelki, ter razkazujejo in ohranjujejo se v teh prostorih našemu in prihodnim rodovom v občudovanje. Služijo pa podobšine ob enem tudi kot študijski predmeti mladim umetnikom; — videl sem namreč v mnogih sobah slikarje, ki so si z veliko marljivostjo prerisovali (kopirali) podobšine iz razpostavljenih slik. — O vsкупnem številu teh sprelepih izdelkov nisem mogel natančnjega zvediti; eden djal mi je, da jih je okol 3000; drugi menil, da le okol 1800; pa naj si jih bo že toliko ali toliko, le to rečem, da vse, kar se ondi shranjuje, je sprelepo, in pusti v spominu obiskovalca nezbrisljivi vtis.

Tudi strežaji v Belvederu imajo strogo prepoved, da ne smejo sprejemati od obiskovalcev nikakega daru. —

Od tod napotil sem se v tovarno gg. Clayton, Schuttleworth & Comp. (okraj Landstrasse), kjer sta nam zbranim učiteljem gospodarskega kurza gg. profesorja Dr. Wilhelm in Dr. Reitlechner po privoljenji gg. lastnikov razkazovala, kako vlijajo iz grodeljna in napravljajo iz kovane železnine razne novošegne gospodarske stroje. Videli smo ondi mnogo mnogo tacega orodja (oralne, sejalne, mlatilne, senokošne, senopreobračalne, mlinske, sekalne, šivalne itd. mašine) v posamesnih oddelkih in v skupni sestavi, in nismo se mogli prečuditi človeškemu bistrumju naših časov. Naznanila se nam je tudi cena nekaterih bolj navadnih in že pogosto rabljenih kmetijskih strojev. —

Zapustivši imenovano tovarno napotili smo se tovariši zopet proti domu, in ogledali mimo grede še nekatere znamenitosti, o katerih hočem le kaj malega omeniti. „Central-Markthalle“, ki se nahaja med okrajem Landstrasse in znotranjim mestom, imela je, in ima menda tudi še zdaj namen, vabiti Dunajčanom iz vsega cesarstva, in tudi še iz čezmejnih pokrajin zdrav in nepokvarjen živež, kjer naj bi se lahko in gotovo, ter po primerni ceni razprodajal. To misel sprožil je bil mende, — če se ne motim, — dobro znani nekdanji župan dunajski dr. Andr. Zelinka; videli smo namreč znotraj blizo pri vhodu vžidano kamnito pločo z zlatim napisom: „Erbaut im Jahre 1865 unter dem Bürgermeister der Stadt Wien Dr. Andreas Zelinka.“ *) Ali zadostuje ta naprava upom,

*) Ozdravljaj se je ta pogosto bolelni gospod nekega leta tudi v našem rajskem Bledu, kjer je bil baje, — naj se mi dovoli, da očitno povem, — posebno pri beračih zarad velike radodarnosti v naj boljši veljavi. Tudi Dunajčani so ga po-

ki so se stavili v taisto, ne vem; prostori, velikemu pokritemu sejmišču enaki, so sicer jako obširni; za razprodajo pripravljene robe se mi je pa videlo to veliko premalo, da bi kaj zdatnega zdalo v tako ogromnem mestu, in pri toliko obilnem prebivalstvu. —

Tik ravno opisane „Central-Markthalle“ pričinja se obširni perivoj „Stadtpark“. Ta čast dunajskemu magistratu gre, da ima za to veliko skerb, da prebivalstvu o časih, ko solnce hudo pripeka, stavlja na ponudbo veliko zavetnih krajev, kjer se more zateči v hladivno senco. „Stadtpark“ se razprostira ob okraji „Landstrasse“ in med notranjim mestom; — ravno skozi njegovo sredo teče, rečica „Wien“, in poleg te se nahaja še na levem obrežji na jako prijetnem kraju malo jezerce. Za šetanje ga ni kmalo prijetnejšega kraja, kot je ta perivoj; tudi obilno razpostavljenih klopi in sedežev vabi k oddihu utrujeno občinstvo. —

Prehodivši perivoj po celi njegovi dolgosti šli smo naravnost naprej gor proti krasnemu kamenitnemu Schwarzenbergovem mostu, ter prišli unkraj na terg enacega imena. Opasan je ob dveh straneh z jako umetno in dragoceno pozidanimi palačami, sredi terga pak je postavljen spominek slavnega nadpoveljnika in zmagovalca pri Lipsku (Leipzig), Karola kneza Schwarzenberga. Kipar Hänel v Draždanah je zgotovil ta monument. Na visoki kamenitni podlagi vidimo na orjaškem bronastem konji sedeči bronasti kip hrabrega poljnega maršala, ki, jasno zadovoljnost na obrazu, ter vtikovaje meč v nožnice, s tem nekako kaže, da dokončano je bilo pri Lipsku kervavo delo svetega branstva drage domovine. Spominek le-ta odkrit je bil 20. dan oktobra 1867, tedaj na obletnico velikega boja in zmage zoper samosilnika Napoleona I. — Naj bi pač za vselej miroval in počival meč, in na mesto njega toliko bolj marljivo delal plug in drugo gospodarsko orodje. —

19. dan septembra. Nedelja. (Cerkvi zedinjenih in nezedinjenih Gerkov (starovercev.) Protestantiško svetišče „in der Dorotheergasse.“) Da bi videl enkrat tudi obrede zedinjenih starovercev, podal sem se bil danes v njihovo svetišče, ki se nahaja na Dominikanskem tergu. Bila je ta mična majhna cerkvica nekdanj lastina jezuitskega konvikta; l. 1775 pak je bila prepušena zedinjenim starovercom kot farna cerkev, in je zdaj posvečena sv. Barbari. L. 1851 je bila prav lepo prenovljena. Zedinjenih gerkov mora biti na Dunaji ali zelo malo, ali pa so prav mlačni; kajti razun nekaterih vojakov konjikov (menda poljske národnosti) bilo nas je prav malo nazočih. Altar je kakor pri nezedinjenih starovercih iz samih slik sestavljen; mašni obred je unemu menda zelo enak; videla se je tu poleg kerstnega

sežno cenili; v spomin, da prebolel je bil nevarno bolezen, dali so celo veliko spominsko okno (Votivfenster) iz dragocene barvane steklenine napraviti v desnem stranskem presvetišču Št.-Štefanske metropolitanske cerkve.

Pisavec.

kamna tudi spovednica, kar nisem zapazil še v nobenem svetišču nezedinjenicev. Pevca sta se glasila, če se mi je prav slišalo, le dva; prepevala sta pa prav dobro. —

Od tod naprej sem šel zopet še enkrat v svetišče nezedinjenih starovercev, in sicer zaradi samega sprelepega petja. Dopadalo mi je danes še skoraj bolj, kot o prvem obiskanju te cerkve (12. dan sept.). Našemu neumerljivemu rajnemu Riharju njegovi neprijatli (— skoraj je neverjetno, da ga celo v grobu še marsikdo rad zbóde, pa je žalibog vendar le res! —) prav radi spodtikajo, da je bil v svojem petju preživahen!!! prevesel!!! — pa glej: v gerški cerkvi slišal sem njegovim idejam in njegovim napevom tako zelo enake glasove, da si bil kmalu mislil: ali so posnemali uni Rihar-ja v njegovih kompozicijah, ali pa on nje. *) Tudi sem med duhovnim opravilom videl danes prav lepi obred; nesel je namreč svečenik, gerško prepevaje, blagoslovljeni kruh v sprevodu okrog po cerkvi; mali ministrant šel je pred njim z gorečo svečo, poleg njega pa mežnar s kadihnilo, kadé versko skrivnost. —

Iz tega svetišča šel sem naprej v protestantiško cerkev „in der Dorotheergasse“, ki je bila nekdanj lastina nekega nunskega samostana. Dozdaj sem v svojih popisih še vsa raznoverska dunajska svetišča več ali manj hvalil; tako malo pa mi ni nikjer dopadalo, kakor na tem kraju. Cerkvi se sicer po stavbi pozna, da je bila nekdanj nunska. Pozidana je v podobi podolgastega križa, in ima po obeh straneh vzvišene galerije, ali o snagi žensko-samostanskih svetišč tū zdaj ni slúha ne dúha. Vse je nekako zanemarjeno. Ljudstva je bilo sicer prav obilno zbranega, pa vse se je nekako dolgočasno obnašalo. In kako bi se tudi ne? Duhovnika ni bilo nikjer videti; le edino petje se je čulo, pa še to tako suhoparno, da ni bilo nikamor. Čakal sem en čas, ker pa je bilo vedno le eno in isto, sem jo kmalu pobral od tam, in šel rajše naprej v dvorno kapelo, kjer sem vžival, kakor skoraj vsako nedeljo mojega dunajskega bivanja, neizrekljive slasti v poslušanju sprelepega petja. Danes sem se tudi poslovil od tega svetišča, ter zapustil ga v tihih mislih: Bog vé, ali bom še kdaj tu? —

20. dan septembra. (Cerkev o. o. piaristov, zvana „Maria Treu.“) Ta v Jožefovem mestu (8. okraji) stoječa cerkev mi je znana že od l. 1863, ko sem bil gredé na Velehrad in Holomuc vpervič na Dunaji. Danes sem bil prišel po opravilih v to okolico, toraj sem si hotel sprelepo to sgrado mimo gredé vnovič ogledati. Na tergu pred

*) Se vé, da se to moje mnenje ne sme po čerki natanjčno vzeti; sploh pa o napevih vedno terdim, kar sem že enkrat, — menda v „Danici“, — govore o Riharjevih kompozicijah zapisal, ponovim tudi še danes, namreč:

Komur dal je Bog, da poje,
Dal mu tud' je pesmi svoje!

svetiščem stoji visok kamenit spominek v čast Bogorodnice D. Marije; čelo cerkveno kinčata dva stolpa; tik ob južni strani prizidan ji je samostan o. o. piaristov, ob severni pa v semetrični enakosti plemeniški konvikt, kateri je vtemelil l. 1731 grof Löwenberg za žlahtnorodne mladence avstrijske in ogerske, ter izročil jih v odgojo ravno imenovanim samotarcem. Znotranji cerkveni prostori, ob sredi z impozantno kupljo kronani, ozališani so s sprelepimi presnimi stenskimi in tudi altarnimi slikarijami raznih odličnih umetnikov; tudi l. 1857 po Breslavskem orglodelcu Bukow-u zgotovljene orgle so posebne vrednosti.

21. dan septembra. (C. k. „Münzamt.“ „Ambraser-Sammlung.“ V doljnem Belvederu.) „Kdor ima denar, ta je mož“, pravi stara narodska prislovica; za to pa menda tudi brez razločka vse, staro in mlado, koperni neizmerno po njem, t. j. po „cvenku“. Celo otrok se rad poigra z bliščečo desetico, akoravno njene vrednosti ne pozna. Da bi toraj vsaj vedel, kako prav za prav narejajo te majhine reči, katere doseči pa se toliko in silno trudimo, nagovoril sem bil nekatere gg. sotovariše, naj gremo v „Münzamt“, ali če smem po domače reči: v denarno kovačnico. Prav radi so se mi pridružili. — Postavljeno je to poslopje ob kraji predmestja „Landstrasse“, ter blizu „Stadt-park-a“, in že po svoji zunajnosti kaže, da spada med perve znamenite prostorije dunajske. Meriti se namreč more z marsikako palačo. Nad trojnatim vstričnem vhodom nosi verh družega nadstropja na zalem, od šesterih stebrov podpertem čelu napis:

„Rei monetariae“.

Naše učiteljske sprejemnice so nam tudi tu polajšale vhod; vendar pa je prijazni portir mogel iti v našem imenu prosit dovoljenja za ogledovanje k dotičnemu g. načelniku. Kmalu se je vernil, pripeljal s saboj že tudi razkazovalca, in zdaj hajd na ogledovanje!

Dopisi in novice.

Iz Černomlja. Učiteljsko društvo v Černomlju je imelo 27. oktobra t. l. zbor. Na dnevnem redu je bilo:

1. Kako bomo naj bolje zadostili postavi dne 28. febr. 1874 v oziru ponavljalnih šol? — 2. Gospod Muhič z Verha bo poročal, kaj je koristnega čul in videl v kmetijski šoli v Gradcu, da bo tudi nam koristilo. — 3. Gosp. Jeršinovec bo poročal o deželni učiteljski skupščini. — 4. Posamezni nasveti.

Gosp. predsednik Stanonik pozdravi zbrane g. g. tovariši, kot predsednik, pozdravljam, ker se čutim preslabega, da bi mogel brez vaše pomoči in podpore kaj koristnega učiniti. Na naših »sprejemnicah« čita se: »Napredujmo!« Napredujmo res v pravem pomenu, delajmo za pravi blagor nam izročene mladine in tudi božji blagoslov ne bode izostajal. Kakor pa pri velikanskem stroju eno samo pokvarjeno

kolo zadržuje celi stroj, ali še lahko veliko škodo napravlja, tako je tudi pri našem malem društvu mogoče koristno delovati le v slogi in lepi edinosti, delajmo vsi v prelepi edinosti, in konec bode vsih težav in sitnosti. Bog!

O prvi točki pravi g. predsednik, da, ker ni upati, da bi krajni šolski sveti kaj družega nasvetovali c. kr. okr. šolskim svetom, kakor to, da so otroci že dosti dolgo časa v šolo hodili, in da jih ljudje zdaj za domača opravila rabijo, treba, da se posvetujemo, kako bomo to postavlo spolnovali. Govorilo in nasvetovalo se je to in uno; vendar smo sklenili po nasvetu g. Jeršinovca, da za pol leta poskusi vsaki učitelj, kakor ve in zna, da je v njegovem kraju naj bolje. Čez pol leta pa bomo te skušnje skupno naznanili, in naj bolje obdržali. Gosp. Muhič nam je precej obsirno bral, kaj je v Gradcu koristnega čul in videl, in spoznali smo, da bi bilo to, djansko izpeljano, res ljudstvu v korist. Razvidelo se je pa tudi, da se je navzel nekoliko bolj prostega duha, kakor ga že več let na Verhu diha.

Gosp. Jeršinovec nam je poročal, kaj so v deželnem šolskem zborovanju govorili, in sklepali. Naznanil je nam, ktere učne pripomočke so za potrebne spoznali itd. Povedal nam je tudi, da on ni glasoval, da bi bila šola deržavna naprava. *)

Na vprašanje predsednika, kaj je z »Berili«, nam je v občno zadovoljnost naznanil, da se je to delo g. Praprotniku **) izročilo. Kar se tiče povesti, o 79. berilni vaji »sv. Elizabeta« pa pravi: da je večidel povsod kteri tak vmes, da ktero nepremišljeno in neumno zabrusi, ki ni vsem po volji i. dr.

Slednjič smo pregledali zapisnike, ki jih more učitelj pri novi postavi imeti in sklenili, da čemo vsi enako in natanjko se deržati postave, in toraj vse na novo izdane zapisnike si pri g. Milicu naročiti. Ker se merzla zima bliža, nas le prav dobro ogrevaj, stari, pa vendar še gorki in krepki »Tovariš«! (Vi nam pa pomagajte. Vr.)

Iz Ljubljane. Obravnave deželne učiteljske skupšine. (Konec.)

IV. dan zborovanja. 1. Učni čerteži za ljudske šole se sprejmó. 2. Določijo se učila, ki morajo biti v vsaki ljudski šoli. 3. Računice dr. Močnika, ki so vpeljane v ljudske šole, se obderže; vsak učitelj mora pa imeti navode k njim. 4. Odboru se naroča, da predela vse slovnice in berila, in posebno se ima na to gledati, da pridejo v nje povesti z zdravo moralo, нравstvom brez dogme. ***) Potem pridejo v obravnavo posamezni nasveti skupščinarjev, in sicer 1. Učitelji naj se s 30. službenimi leti devajo v pokoj, ta nasvet se prihrani za prihodnje zborovanje. 2. Da so učiteljske bukvarnice poštnine proste, opozoruje se na odločbo deželnega šolskega sveta v nekem posebnem slučaju. 3. Slavnemu dež. zboru se stavi ta-le prošnja: §. 87. dež. postave za vravnavo učiteljskih pravnih razmer naj se tako-le glasi: §. 87. Perva v §. 30. določena letna priklada gre postavljenim učiteljem le takrat, ako so služili 10 let neprenehoma na kaki javni ljudski šoli po deželah, zastopanih v deržavnem zboru. Tisti, ki že dalje služijo kot 10 let, dobivajo s prvo letno doklado toliko doklad, kolikor petletij nad 10 let služijo. Vsi drugi stalno postavljeni učitelji dobivajo v 5. letih, ko zadobi

*) Ko bi bilo za učitelje potlej bolje, naj bode. — A tega ni nikakor upati!

**) Berilo je v rokopisu gotovo. — Kaj sedaj? To povemo o svojem času.

***) Spodtikoval se je neki gospod nad 79. ber. vajo v 1. slov. berilu sv. Elizabeta. — Nismo pa slišali, da bi se bil kdo spodtikal nad nemškimi beril. vajami v 4. n. berilu „Donauweibchen, Springwirth“ i. t. d. — Da le ni ber. vaja verska in slovenska, — inace je vse modro in pedagogično. Kaj ne, da je tako!

ta postava veljavo, prvo letno doklado, ako še niso med tem 10. službenega leta spolnili. 4. Slavni deželni šolski svet naj se poteguje zato, da se bode učiteljska plača splačevala vsaki mesec pri c. k. davkarijah, a ne pri srenjskem predstojništvu. 5. Da se sadjereja, ki je po nekaterih krajih zelo zanemarjena, povzdigne, naj c. k. deželni šolski svet ukaže krajnim šolskim svetom, da nemudoma skerbe za sadjerejne šole. 6. Slavni c. k. deželni šolski svet naj se naprosi, da dela pri slav. ministerstvu na to, da se okrajne šolske bukvarnice poštne oprosté. 7. Kranjska deželna učit. skupščina naj prosi deželno šolsko vlado: a) da se vodstvo večrazredne ljudske šole vzame katehetom in izroči kakemu učitelju te šole. b) za krajne šolske nadzornike naj bi slavna šolska vlada le take ljudi nasvetovala, ki so sami učitelji. 8. Konečno se še prosi, da bi poslanci deželne skupščine ravno take diete dobivali, kakor poslanci deželnega zbora. — C. k. deželni nadzornik sklene zborovanje s slavoklici svetlemu vladarju. — Zborovanje se je veršilo v lepem redu, obravnavalo se je nemški; kaka slovenska beseda, ki je tu in tam padla, izgubila se je kakor kaplja v morji, učitelji sami so si v nekaterih slučajih nakladali teži jarem, kakor ga bodo mogli nositi; želeli so si večjega podložništva na zgoraj, boljše plače in v svojem obližji večje oblasti. Sklepi so bili enoglasni ali vsaj z veliko večino. Žalostno znamenje našega časa, ali bolj prav modernega sedaj vladajočega duha je, da učiteljem vse smerdi, da vse smešijo, kar po veri cika; tisti klic po zdravi moralii, kakor smo ga navajeni brati po naj bolj spridenih listih, slišal se je tudi pri učiteljskem zborovanji; še bolj žalostno bi bilo, ko bi bila večina res takega duha; a temu ni nikakor tako; dostikrat napačna sramožljivost ali pa miroljubje marsikaterega zadržuje, da molči in si svoje misli; namreč: »Reden ist Silber, Schweigen ist Gold«. — In tako je bilo menda tudi pri tem zborovanji.

— Za slovenskim učiteljskim društvom je zborovala 10. sept. tudi »Narodna Šola«. Predseduje N. š. dr. Razlag. — Navzočnih je bilo okoli 30 udov, ker tisti učitelji iz dezele, ki so bili m. septembra v nadaljevalnem tečaju do 11. ure v šoli, niso se mogli vdeleževati zborovanja, ker jih je šolska ura (3 popoldanja) v šolo klicala. G. pervosednik pozdravi navzoče in omeni začetka »Nar. šole« in njenega delovanja v Ljubljani. 27. sept. 1. 1872 je po zboru slov. učit. društva polagal g. Stegnar račun v delovanji »Narodne šole«. Pri tem zboru je g. Stegnar povdarjal potrebo, da bi se društvo bolj razširilo. Misel je dopadala in volil se je odsek 5. udov, ki ima sestaviti pravila in predložiti jih v poterjenje sl. vladi. V začasni odbor stopijo dr. Razlag, dr. Vošnjak in učitelj: Stegnar, Praprotnik, Tomšič in Močnik. Odbor si je odbral v predsednika dr. Razlaga in v tajnika učitelja Močnika; sestavil je pravila, ktera je sl. vlada dne 18. oktobra poterdila. Ranjki baron Cojz, blagega spomina, je bil prvi vstanovnik s 100 gl. Odbor je začel delovati s tem, da je vabila razpošiljal in poverjenike stavljal po raznih slovenskih krajih; razpostavile so se nabiralne pušice. Slavna hranilnica je dala 2krat po 100 gl.; slov. Matica je podarila »Nar. šoli« mnogo knjig, da jih more podariti svojim udom. Poslednjič pravi g. predsednik: vzbudimo med vsemi Slovenci živo sodelovanje v korist učeče se mladine; po vradnih poročilih je na Kranjskem še 18.000 otrok za šolo ugodnih, skerbimo da uka željna mladina dobiva učnih pripomočkov tam, kjer si jih sama ne more kupiti. — G. Stegnar, ki je bil poprej v Idriji, sedaj pa v Ljubljani duša »Nar. šole«, poroča o delovanji »N. š.« nekako tako-le:

Kar je društvo »Narodna šola« v Ljubljani, minuli ste 2 letni dobi. Prvo dobo smo sklenili 1. novembra 1873. O gospodarjenji vseh gospodarskih dohodkov te dobe smo položili kratek račun v 21. listu lanskega »Tovariša«. Zapisovali

smo vestno vsak dohodek in strošek, ter vse, kar smo pravim družabnikom za doneske povračevali. Vender nismo imeli tega vknjiževanja tako spregledno so-
stavljenega, kakor v 2. dobi; zaradi tega nismo priobčili obširnejega računa o 1.
dobi. Opravilstvo nam je dajalo še le navod, kako bi bilo naj bolje, vse date
redno zaznamovati, da se delovanje v smislu društvenih pravil opraviči pred
javnostjo, in s tem dokaže, da je društveni odbor svojo dolžnost storil, zlasti
glede postrežbe svojim družabnikom. To smemo z mirno vestjo konstatovati.
kajti nihče izmed udov se ni pritožil, in kdor je društvo z dolgim jezikom ob-
rekoval, ta ni za društveno dobro niti ničesa storil, niti ničesa od njega zahteval.
Zatoraj se tudi nismo nič na take besede ozirali. Motilo pa tudi to ni družab-
nike, ki so v drugi dobi zajemali korist društvene blagajnice. Naj mi bude to-
raj dovoljeno poročati o stanji in delavnosti odbora v minuli dobi. Družabnikov
po §. 5. dr. pravil je bilo:

in sicer učiteljev	34
ljudskih šol	29
Skupaj	63.

Tem se je razposlalo:

7410 čertalnikov v vrednosti	14 gl. 70 kr.
8071 tablic	44 » 71 »
682 svinčnikov	4 » 97 »
10.080 jeklenih peres	30 » 74 »
1368 deržajev peresnih	6 » 8 »
113 kom. gumilastike	1 » 51 »
468 pol podkladkov za pisanje	6 » — »
26 bukev pisalnega in pisemskega papirja	3 » 76 »
31 $\frac{3}{4}$ bukev pivnega papirja	2 » 66 »
287 ravnil	8 » 51 »
7511 pisank za lepomis, spisje, računstvo	78 » 84 »
52 kubik decimetrov	4 » 16 »
70 Kopšičevih risank	5 » 60 »
4 računske stroje	8 » 50 »
50 meterskih pašetov	4 » 54 »
3 zemljepisna učila	3 » 50 »
Knjig, podob, meterskih posod, muzikalij, globu- sov, samoučil in učnih pripomočkov	129 » 44 »
Skupaj	358 gl. 22 kr.

(Dalje prih.)

— *Iz deželnega zbora.* (Dalje.) O prošnji, ki jo je vložil »Krainischer
Lehrerverein«, naj se plače učiteljev na Kranjskem v enakem razmerji, kakor
na doljnem Avstrijskem povišajo, poroča pl. Langer. Uže zdaj znašajo stroški
za učne namene 126.000 gld. in če bi se, kakor prošnja zahteva, plače učite-
ljev na 700 gold. povišale, bilo bi treba še 48.000 gold. več. Deželni zbor je
letos uže dosti storil za šolo, s tem, da je šolnino odpravil. Vsi učitelji imajo
na Kranjskem več, kakor je postavni minimum. Da se sklicuje s prosilci na
doljno Avstrijo, to je jako nesrečna misel, kajti doljno Avstrijsko je ena najbo-
gatejših dežel avstrijskega cesarstva, a Kranjska je v vrsti ubozih dežel avstrij-
skih. Učitelji pa naj tudi pomislijo, da se njim zmirom še bolje godi, nego
učiteljem na doljnem Avstrijskem, kajti življenje, stanovanje je pri nas dosti ce-
nejše, kakor tam.

Če se sklicuje peticijska na to, da se učitelji v druge dežele preseljujejo, zgodilo se je to res prej. Zdaj ko so plače vravnane, se ne bo godilo več v tako obilnej meri. Zmirom pa bode mikalo učitelje iti v druge dežele, tega tudi z večjimi plačami zabraniti ne moremo. Konečno predlaga, da se prošnja za zdaj odbije.

Vladni zastopnik pravi, da je letos deželni zbor mnogo storil za šolstvo, ker je sklenil troje šolstva se dotikajočih postave, za kar mu mora hvalo vediti vsa dežela. Vendar pa priporoča, naj bi se, kolikor to pripuščajo denarne moči, tudi nekaj storilo še za učitelje, da se ne bodo iz dežele izseljevali.

Poslanec pl. Gariboldi stavi predlog, da bi se učiteljem plače povišale na 500 gld. Kjer je le 110 učiteljev, ki imajo manj plače, bi stroški za to znašali le 11.000 gld.

Dr. Zarnik: V nekem nemškem listu sem pred nekaj dnevi bral članek, ki odgovor deželnega namestnika na doljnem Avstrijskem razpravljajoč si vprašanje stavi, zakaj da imamo prav za prav državo.

Solo, policijo in komunikacijo vse le deželam na rame naklada, ona pa neče storiti nič. Gospoda, tega članka jaz nissem morebiti bral v »Politiki«, stal je v »N. Fr. Presse«. Celo Bachova sistema je skrbela za šole in komunikacije. Denašnja vlada pa neče storiti nič. Jaz pravim, da je dolžnost države, da šolstvo podpira, ker naša dežela ne more več plačati. Na nižjem Avstrijskem, tam lahko plačujejo učitelje dobro, tam je neizmerno bogastvo, ker je centrum države. Tudi Štajerska lahko plačuje svoje učitelje dobro, ako ravno vem iz privatnih pisem, da so se že tudi tam naveličali nemški poslanci vednih peticij za povišanje. In Štajerska ima dosti posestev, ki mnogo dohodkov donajajo, ima Slatino, Tobelbad, veliko hiš itd. Mi pa nemamo ničesa. Naj vlada idrijski rudnik da kranjski deželi, potem bomo uže za šole izvrstno skrbeli. Kmet, ki uže tako preveč davkov plačuje, mora vsaj še v srajciah in sviticah hoditi, ker če ga z davki obložite, da bo do nazega slečen, bogme ne bode mogel hoditi v šolo.

Saj vlada daje za kakošne prav nepotrebne nove hlače pri vojakihi kar po 100.000 gld.; naj to obrne za šolstvo, presneto bodo naši učitelji dobro živeli. Če tedaj vlada hoče, da se učiteljem plače povišajo, naj ona v naš deželni fond doda toliko, da bode vsak učitelj imel 700 gld. Če hoče država inteligencijo imeti, naj pa tudi kaj žrtvuje, saj šole niso samo nam, nego v prvi vrsti tudi državi na korist. Res, da se mora učitelj dandenes mnogo učiti, najmanj spodnjo realko in potem učiteljsko pripravnico. Kak uradnik pri davkarstvu pa, ki je bil le v prvi realki, ima najmanj 750 gld. precej. V tej primeri so učitelji res premalo plačani. Vprašanje je, če se naši učitelji za svoj posel ne uče preveliko. Meni se prav zdi, da bode tu obveljal pregovor: »Ex omnibus aliquid, ex toto nihil«! Stvar je pri nas, ker se je po nemški formi napravila, pretirana. Ves ta strašno kompliciran aparat s krajnim in o-krajnim šolskim svetom, našim okolščinam nič kaj prav ne ugaja.

Jaz to povem, kar je moje mnenje, ne da bi me kedo z reakcionarjem nazival. Da se učitelji izseljujejo, je pa tudi vzrok germanizacija, ki se po ljudskih šolah širi. Jaz poznam učitelje, ki so se samo zarad tega preselili v druge kraje. Tam jih nobeden ne nadleguje zarad njih národnosti in brez strahu pišejo v slovenske časnike. Jaz g. Dežmanu po seji privatno lahko potrežem z imeni takih učiteljev, ako mojim besedam ne verjame. (Dežman: »Nij potreba.«) G. poročevalec Langer je jako dobro opomnil, da naj si množe učitelji svoje dohodke s postranskim poslom, kadar je čas. Jaz sicer nissem zato,

da bi prepisavali pri advokatih, ampak občinsko tajništvo je posel, ki se po učitelju prav dobro izvrševati da. Ali, gospoda, saj ne smejo učitelji izvrševati tega posla. Deželni šolski nadzornik g. Pirker je národnemu učitelju prepovedal biti občinski tajnik.

Seveda to le zaradi tega, ker je dotični učitelj národnjak. Da bi bil nemškutar, lahko bi opravljal posle treh občinskih tajnikov! (Nemir na levi. Dežman: »Ni res.«) Dr. Zarnik: Da! da! gospoda, saj vas poznamo, o tem bomo itak še govorili! (Dobroklici na desni in mej poslušalci.) Zatorej jaz predlagam sledečo resolucijo: »Deželni zbor izreka, da se posel občinskega tajnika zлага z učiteljskim stanom«.

Pri glasovanji resolucijo Zarnikovo podpirajo vsi národní poslanci.

Dr. Razlag podpira nasvet poslanca g. Gariboldija. On misli, da plača ki jo nekateri učitelji dobivajo nij dostojna, ker je skoraj enaka plači vsakega delavca. On misli, da stroški 11.000 gld. nijso tako veliki, posebno ker ves denar v deželi ostane, ako pa ne, se mu primerno zdi, da bi se 10.000 gld., ki jih je vlada dovolila v prospeh šolstva na Kranjskem razdelilo mej učitelje. Zahteva, da bi država dala še več podpore, vendar pa dvomi, da bi to odobraval večina državnega zbora; tam tako zmiraj pravijo, da morajo nas vzdržavati.

Iz štajarskega deželnega zbora. V X. seji 3. okt. je bila po predlogu naučnega odbora sprejeta postava, po kateri se ustanovi deželni šolski fond, ki spada pod vpravo dež. odbora tako, da ostane deželnemu šolskemu svetu, ki je doslej gospodaril s šolskim fondom, pravica, odkazovati plačila za šolske namene. V dež. šol. fond spada odslej pokojninska zaloga, kakor tudi normalni šolski fond (iz cerkvenega premoženja nekdanjih samostanov in bratovšin). Okrajne šol. denarnice ostanejo kakor dozda, le da vsakoletni proračun in računski sklep deželnemu odboru v presojo in potrjenje pošiljajo. — Obveznosti, ki jih imata normalni in pokojninski fond, ostanejo nedotakljive. Kar se dež. šol. fondu ali več okrajem za šolske namene kot ustanova, dedina ali sporočilo zapusti, pripada dež. šolskemu fondu in se posebej oskrbuje. — Če pride dež. šol. svet pri odkazovanju učiteljskih plač in oskrbovin z dež. odborom navskriž, odloči stvar minister nauka.

V 3 resolucijah se je izreklo: 1. da naj dež. odbor prosi ministerstvo nauka, da pusti spremeniti dotične določbe drž. postave od 14. maja 1869, ki se gledé pokojninskega fonda z določbami deželne (nove) postave več ne skladajo; 2. da se dozdanji stroški za upravo pri pokojninskem fondu in pri računski protipazbi (kontroli) okrajnih šol. denarnic — državi povrnejo iz dež. blagajnice; 3. da dež. odbor do prihodnjega zasedanja izdela postavo, ki bo vredila pravico, učitelje imenovati. — V XV. seji 12. oktobra stavi dr. Dominkuš do vlade vprašanje zastran ponemčevanja slovenskih šol. Opiral se je g. poslanec posebno na učni načrt obsegajoč »določbe o nemškem jeziku na nemških narodnih šolah« po Štajarskem, ki ga je dež. šol. nadzornik g. Rošek m. septembra izročil deželni učiteljski skupščini v Gradcu. Iz tega načrta izpeljuje g. poslanec po vsej pravici odločni namen dež. šol. gospóske, slovensko šolo popolnem ponemčiti, vrh tega pa toliko zahteva od učiteljev in učencev, da bi potem načrtu učitelji morali naravnoč poduk v narodnem jeziku opustiti, da postavljeni namen v nemščini dosežejo, — se ve da le komaj na pol! — Po tem načrtu so naše narodne šole naenkrat potisnjene v dobe pred letom 1848, kajti poglobitni namen vsega šolanja bi zopet bil: nemščina, ktere bi se naj otroci naučili, kolikor le mogoče; materinščina služi le za — metlo, da se nemščini v šolah vsi napotki odstranijo. Dr. Do-

minkuš toraj vpraša vlado: Hoče-li visoka vlada te določbe o nemščini v nenemških šolah na Štajerskem zvrševati? 2. Ali se po vladinih mislih te določbe skladajo z določbami člena XIX ustava od 21. dec. 1861 o splošnih pravicah občanov? — Odgovor na to v enih poslednjih sej je bil, da vlada narodnosti noče krivice delati, da šol ne ponomčuje (?), da le dela, kar je prav itd. (V pojasnjenje še dostavljamo iz »Slov. Učitelja« to-le: Odbor učiteljske skupščine v Gradcu ni mogel vladnega načrta za podlago svojih posvetovanj sprejeti, ampak je izdelal druge določbe, katerim služi za ravnilo: slovenščina učni jezik, nemščina (v višjih oddelkih) učni predmet ali tva-rina. Proti tem določbam pa govori g. Robič, okr. šolski nadzornik v Mariboru in — padejo z 2 glasovoma večine. Okrajni šolski svetovi bodo tedaj v tej reči imeli določevati; tedaj vigilantibus jura!

— Slavna vlada je poterdila nova pravila slovenskega učiteljskega društva, sklenjena pri občnem zboru 10. septembra. Odbor se je konstituiral in si zvolil g. Stegnarja v predsednika in g. I. Tomsiča v podpredsednika. Blagajnik in tajnik je g. Matej Močnik; knjižničar pa g. Fr. Gerkman. — Odstopivšemu predsedniku, g. A. Praprotniku, ki ni hotel volitve sprejeti, se odbor zahvaljuje za njegovo delovanje in vzlasti za zasluge pri slovenskem šolstvu. — »Pred Mostom« je sedaj prazno; a slovenski učitelji se radi shajajo na velikem tergu h. št. 312, kjer postrežljiva kerčmarica A. J. postreže s klerikalno pijačo in z liberalno juho.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazredni ljudski šoli a) v Poljanah in b) v Pred-dvoru je služba učiteljska z letno plačo 400 gld. in prostim stanovanjem razpisana.

Prošnje, s potrebnimi spričali, se vložijo za a) do 15. decembra pri kraj-nem šolskem svetu v Poljanah, in za b) tudi pri krajnem šolskem svetu v Pred-dvoru do 15. decembra 1874.

C. k. okrajno šolsko svetovalstvo v Kranji 10. novembra 1873.

Na enorazredni ljudski šoli v Komendi je učiteljska služba z letno plačo 500 gl. in s prostim stanovanjem izpraznjena.

Prošnje s dotičnimi prilogami se morajo do 15. grudnia t. l. pri krajnem šolskem svetu v Komendi pri Kamniku vložiti.

C. k. okrajni šolski svet v Kamniku dne 4. novembra 1874.

V Dolenji vasi pri Ribnici učit. služba z l. p. 500 gl. in s prostim stano-vanjem. Prošnje v 6. tednih pri krajnem šol. svetu v Dolenji vasi.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gsp. Lorenc Arko, učitelj v Zagorji pri Savi, pride v Sodražico; učitelj v Dolenji vasi pri Ribnici, gsp. Jožef Božja, pride na Čer-nuče pri Savi. G. J. Kernec, učitelj v Šentvidu pri Ljubljani, se stalno vme-stuje. Gna. Emma Maschek pride na derž. mestno dekliško šolo v Terstu in, gn. Albertina Jagritsch na derž. dekliško šolo v Gorico, obe začasno, gn. Fanni Ekel v Ljutomer na Štajarsko. — 5. t. m. je umerl učitelj g. Jožef Zalokar, rojen v Lescah na Gorenskem l. 1804, tedaj star 70 let, služi že od l. 1826, po-prej je bil v Šilcah, sedaj pa že dalj časa v Borovnici.